

LATINSKÁ PRÓZA ODBORNÁ

V druhé polovině 14. století se značně rozrostla i odborná próza latinská. Zatím co dosud v ní převažovala problematika úzce náboženská, počala se nyní obohacovat tematy různorodějšími. Je to důsledek hojnější účasti širších kruhů na vzdělání i na literární práci. Stále více se množil počet Čechů, kteří tehdy studovali jednak na nižších školách domácích, jednak odcházeli na universitní studia do Francie a do Itálie, aby tam nabyli vzdělání vyššího. Nejednou se tam příslušníci našich zemí připomínají i jako universitní učitelé. Rozvoji vzdělanosti (a spolu s tím i literatury) se dostalo nových podnětů, když r. 1348 byla v Praze založena universita, aby – jak bylo zapsáno v zakládací listině Karla IV. – „věrní obyvatelé království, již bez přestání lačnější po plodech věd, nemuseli se v cizích zemích doprošovat almužny, ale aby nalézali v království stůl k duchovním hodům připravený“.

Proto nastal v českých zemích nebyvale velký rozvoj literární tvorby vyvolaný odborným zájmem. Původních prací přibývalo především v latinske literatuře; na nich se podíleli jak vzdělanci, kteří studovali na cizích universitách, tak i ti, kteří byli spjati s novou universitou pražskou. Myšlení této doby vrcholné scholastiky bylo především určováno soustavnou naukou Tomáše Akvinského, s níž se hlavně mimo universitní půdu střetávaly i směry jiné, především mystické. V sedmdesátých letech zasáhly i na pražskou universitu spory o tehdy základní otázku filosofickou, zda jsou obecné pojmy pouhé výtvořiny myšlení, nebo mají-li reálnou existenci (spor nominalistů a realistů). — Ale nejen na poli theologie a filosofie můžeme pozorovat velký zájem; stejně živě se rozvíjela i práce v jiných oborech, na př. v právu, gramatice, poetice, přírodních naukách, lékařství a pod.

V ukázkách se seznamujeme s typickými projevy latinské odborné literatury této doby, které vznikly prací českých autorů. Dvě z nich (komentář Jenka z Prahy a Gotšalka z Pomuku) poučují o způsobu, jakým se komentovaly a vykládaly názory starších autorů, k nimž jako nejvýznamnější patřili starověký filosof Aristoteles a středověký theolog Petr Lombardský. Přitom ukázka z výkladu na Lombardovy Sentence (*Libri quattuor sententiarum*) řeší pro středověk závažnou otázku vztahu a rozdílu mezi metodickými postupy v theologii a ve vědě. Jiný druh komentáře a zároveň i doklad o šíři zájmů českých vzdělců z konce 14. století přinášejí ukázky z prací Jana z Holešova (*Výklad písně Hospodine, pomiluj ny a Pojednání o Štědrém večeru*). Soudobé události vyvolaly traktát Michala Pražského *O vládě knížat* o aktuální otázce války a subjektivně laděnou *Knihu obrannou* Jana z Jenštejna.

Školská vzdělanost a latinská literatura neměly však zůstat jen výsadou jednotlivců znalých latiny; dokladem je velká slovníkářská práce z druhé poloviny 14. století. Brzy se v kruzích vzdělců hlásila snaha popularisovat soudobou vědu a tlumočit ji česky. Z této myšlenky se zrodila velká práce na latinsko-českých slovnících mistra Bartoloměje z Chlumce, jak přímo dosvědčuje závěr Glossáře. Tyto slovníky nám zároveň svým věcným obsahem umožňují nahlédnout do základních otázek různých oborů středověké vědy i do života tehdejší společnosti.